Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШИНАРА, 23 МАЙ, 1989 ШУ. ★ № 61 (7719). ★ Мах 3 кеп.

ОКРУЖНОЙ ХОРЖАМИЙ КОМИССЕШКА

№ 398 йолча Сунженски териториальни хоржамий округен № 676 йолча Ножай-Юртовски къаман-териториальни хоржамий округен гІолла СССР халкъа депутаташ хоржаш цІаьккха голосовани яра результатех бола ХОАМ

Участкови хоржамий комиссей протоколашка хьежжа окружной хоржамий комиссеша чІоагІъяьй 1989 шера 21 мае СССР халкъаяьча голосоване укх тайпара результаташ:

№ 398 йола Сунженски територияльни округ

Харжархой спискашта юкъевихьавар 211028 саг. Кхаж тоссача юкъе дакъалаьцар 171226 харжархочо. Депутаталла кандидата Б. Г. Кодзоевна тІехьа кхаж тессаб 74811 саго, духьала — 95248 саго. Депутаталла кандидата Х. А. Фаргиевна тІехьа кхаж тессаб 87685 саго, духьала — 82374 саго. Ерригача округе гІолла нийса доацаш лаьрхІад 1167 бюллетень.

СССР халкъа депутаталла хержав № 18 йолча Малгобекски юкъерча школа хьехархо, парте воаца, городе Малгобеке вахаш вола Фаргиев Альмада Хьамзат.

№ 676 йолча Ножай-Юртовски къаман-териториальни хоржамий округ

Харжархой спискашта юкъевихьавар 67470 саг. Кхаж тоссача юкъе дакъалаьцар 48575 харжархочо. Депутаталла кандидата С. Э. Авторхановна тІехьа кхаж тессар 23532 саго, духьала — 24572 саго. Депутталла кандидата Р. У. Гойтемировна тІехьа кхаж тессар 23395 саго, духьала — 24709 саго. Ерригача округе гІолла нийса доацаш лаьрхІад 471 бюллетень.

СССР халкъа депутаталла хержав Ножай-Юртовски райисполкома председатела заместитель, районни планови комиссе председатель, КПСС член, Ножай-Юрта вахаш вола Авторханов Супьян Эвтербиевич.

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета Пленумах бола ИНФОРМАЦИОННИ ХОАМ

1989 шера 22 мае хилар КПСС Центральни Комитета Пленум. Пленуме дийцар СССР халкъа депутатий Съезд чакхъяккхарца дувзаденна дешаш.

Цу дешай хьакъехьа доклад йир КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева.

Пленуме къамаьлаш дир: Г. П. Богомякова — КПСС Тюменски обкома хьалхарча секретара, Ю. А. Манаенкова — КПСС Липецки обкома хьалхарча секретара, Я. П. Погребняка — Украина Компарте Львовски обкома хьалхарча секретара, А. С. Дзасохова — КПСС Къулбаседа-ХІирий обкома хьалхарча секретара, Б. Н. Ельцина — СССР Паччахьалкхен гІишлон Комитета председатела хьалхарча заместитела — СССР министра, А. А. Логунова — СССР Іилмай Академе вице-президента, М. В. Ломоносова цІерагІча Московски паччахьалкхен университета ректора, А.-Р. Х. Везирова — Азербайджана Компарте ЦК хьалхарча секретара, В. И. Потапова — КПСС Иркутски обкома хьалхарча секретара, К. Махкамова — Таджикистана Компарте ЦК хьалхарча секретара, В. И. Мироненкос — ВЛКСМ ЦК хьалхарча секретара, В. В. Карпова — СССР йоазонхой Союза правлене хьалхарча секретара, Р. Н. Нишанова — Узбекистана Компарте ЦК хьалхарча секретара, И. К. Полозкова — КПСС Краснодарски крайкома хьалхарча секретара, Г. В. Колбина — Казахстана Компарте ЦК хьалхарча секретара, А.-М. К. Бразаускаса — Литва Компарте ЦК хьалхарча секретара, А. Г. Басистова — СССР радиопромышленноста министерства радиоприборостроене Іилма-тохкама института керттерча конструктора, В. М. Фалина — КПСС ЦК Дунен халкъашта юкъерча отдела заведующе, А. А. Малофеева — Белоруссе Компарте Мински обкома хьалхарча секретара, Л. М. Замятина — Великобританерча СССР Чрезвычайнии Полномочнии Посола, Ю. Г. Самсонова — КПСС Ульяновски обкома хьалхарча секретара, Е. Д. Похитайлос — КПСС Омски обкома хьалхарча секретара, С. Г. Арутюняна — Армене Компарте ЦК хьалхарча секретара, Н. А. Назарбаева — Казахски ССР Министрий Совета председатела, В. А. Масола — Украински ССР Министрий Совета председатела, А. П. Думачева — КПСС ЦК-арча партийни тІахьожама Комитета члена, Ю. Н. Прокопьева — КПСС Якутски обкома хьалхарча секретара, Н. И. Рыжкова — СССР Министрий Совета Председатела, В. А. Коптюга — СССР Іилмай Академе вице-президента, СССР Іилмай Академе Сибирски отделене председатела, С. В. Колпакова — СССР Іаьржача металлурге министра, Е. П. Велихова — СССР Іилмай Академе вице-президента, И. В. Курчатова цІерагІча атомни энерге Института директора, В. С. Черномырдина — СССР газови промышленноста министра, М. И. Щадова — СССР кІоран промышленноста министра, Ю. А. Израэла — Гидрометеорологена йолча СССР Паччахьалкхен Комитета председатела, В. Г. Бойкос — Румыне Социалистически Республикерча СССР посольства экономически дешашта волча советника.

Пленумо могавир СССР Лакхехьарча Совета Председателалла харжа КПСС ЦК Генеральни секретарь М. С. Горбачев.

Пленумо дийцача дешаех доагІ-доагІаш дола соцамаш тІаийцар.

Пленум чакхйоаллаш къамаьл дир КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева.

Пленуме дІакхайкайир Политбюро члена, КПСС ЦК секретара Е. К. Лигачева заявлени. (Заявлени кепатеха арайоаккх). Пленумо теркаме ийцар, Е. К. Лигачева заявлене тІа оттадаьча дешашка СССР Прокуратура хьожаш хиларах а цох гучадаьннар дІадовзийтаргхиларах а баь хоам.

Цу тІехь КПСС ЦК Пленумо чакхбаьккхар ший болх.

Яхьа дневник

ЛаьрхІар кхоачашду

Мехкара кхачан программа кхоачашъеча дизза дакъа лацара, шийтталагІча пятилетка дилагІча шера план ханал хьалха кхоачашъяра шерра социалистически яхь йоаржаьча Нохч-ГІалгІай шурий промышленноста болхлоша бизза пайда ийбу шоай таронехи кхоачамехи. Цунга хьежжа башхадика производственни хьокхамаш доах цар укх шера. Цхьаккха бутт дІабахийтабац цар тІаийца декхараш дикка тІехкхоачаш ца деш. Укх шера хьалхарча биъ бетта планагІа лаьрхІачул совгІа арахийцай цар 236 эзар сома маьха тайп-тайпара продукци. Цу даькъе оттабаьча боарамал дукхагІа баькхаб 31 тонн налх, арахийцай 25 тонн хьаьна нахчаш, 1660 тонн мерзача шурий продукци.

Самофинансированеи йиззача хозрасчетеи хьалашка болх беча объединене коллектива балха тІа керттерча хьокхамех цаІ лоархІаш да ший потребителашта продукци лоаттаяра дола договорни декхараш кхоачашделга. Царех толамца лоархІаьй из. Къахьегама овсарле лакхъяра биъ бетта задани 8,8 процент тІехкхоачашъяьй цо. Духхьал из лакхъяра чотагІа хьаяьй цо планал совгІа ара мел хийца товарни продукци. Паччахьалкхенна пайда бара задани а тІехкхоачашъяьй объединене болхлоша.

Укх шера тІаийцача декхарех лоархІа ца еш цхьаккха завод яц объединене. Царна юкъе а къаьстта дика болх беш, хадданза социалистически яхье хьалхалаттачарех я Бокаев Бока керте латтача Грозненски гормолкомбината, Бачаев Сиваде, Хатуев Іальве кулгалдеча Наурски Валерикски маслосырзаводий коллективаш. ХІанзлехьа дукха хІама ца эшшаш пхе бетта задани кхоачашъяьй цар.

Деша дай бац

Вай республикерча гІишлонхошта, иштта бахача наха Іалаьмате чІоагІа эшаш цар хоатташи я «Чеченингушпромстройматериалы» яхача производственни объединене чуйоагІача Грозненски № 1 йолча гІишлон материалий комбината болхлоша арахеца етта кирпишк, кІир, кхыйола продукци. «Жилье-2000» яха программа кхоачашъеча шоашкара доагІа дизза дакъа юкъедаьхьара доккхий декхараш тІаийцад цар пятилетка дилагІча шера. Чакхбаьннаб укх шера хьалхара биъ бутт. Цу юкъа баьча балха итогаша хьахьокхачох тІаийца декхараш, меттел, паччахьалкхен план а кхоачашъе гаьна ба уж. Товарни продукци арахецара план 80,5 процент мара кхоачашъяьяц цар. Цу даькъе царна тІадиса паччахьалкхен декхар 206 эзар сома маьха да. ПланагІа лаьрхІачох комбината коллективо ара ца хецаш йисай кхо миллиони 915 эзари етта кирпишк, 810 тонн кІир.

Арахецача продукцега дІабода мах оттабаьча боарамал лакхагІа хиларах, хьаеча продукцена юкъе дукха брак нийсъялийтарах, бийдал, электроэнерги зехьа йоаярах ер шу доладелча денз 153 эзар сом зе даьд предприяте болхлоша паччахьалкхенна. ТІаккха чакхбоалаш латтача пхе бетта а дог доахилга дац цар пайда барга. Къахьегама овсарле лакхъяра биъ бетта задани 78 процент мара кхоачашъяьяц цар. Долче, лоха да болхлоша нийдеш дола алапеш. Шоай потребителашта поставкаш яра дола договорни декхараш а 80 процент мара кхоачашдаьдац цар. Шоай смежникашка договорни декхарех цар дІа ца кхоачийташ йисай бІаьш эзараш сомий маьха продукци.

Комбинатерча цехех цхьаккха коллектив яц тІаийцача декхарех меттел паччахьалкхен планах а лоархІаеш. Къаьстта во болх а беш, паччахьалкхен декхар дукха тІадусачарех я Маьаев Іийса керте латтача Чир-Юртовски кІир йоаккхача цеха коллективи Мутушев Ахьмада кулгалдеча кирпишк еча цеха коллективи.

25 мае Москве хьаелларгья СССР депутатий цхьоалагІа съезд. Боккха лоархІам болаш событи я из чуйинна перестройка наькъагІа шерра гІа боахаш хьалхашкахьа бодача вай мехка, ерригача советски обществана. Мехка массе мИингера боагІа халкъо хержараш тІаэцаш я Москва ухк деношка.

Самардийнахьа бахар Москве съезда а цул тІехьагІа хургйолча СССР Лакхехьарча Совета сессе а дакъа лаца вай республикагара хержа халкъа депутаташ. Царех ба (аьрдехьара аьттехьа) А. А. Айдамиров — йоазонхо, М. Ю. Дарсигов — Малгобекски района «Алханчуртский» совхоза бригадир, Е. И. Немцев — «Электроприбор» яхача завода бригадир, Л. Захаев — Ачхой-Мартановски района «Лермонтовский» совхоза мехотряда начальник, З. В. Сазонова — Грозненски производственни швейни объединене комплектовщица, В. Ю. Сухинин — Грозный станце локомотивни депо машинист, С. Умалатова — «Красный молот» завода комплексни бригада бригадир, Л. Д. Магомадов — маьхашта йолча Нохч-ГІалгІай паччахьалкхен комитета председатель, А. И. Анисимов — СССР 50 шу дизара цІерагІча химически завода цеха начальник.

Н. КОБИАШВИЛЕ сурт.

КОТАЛО ЯЬККХАРАШ

Хийла моттигаш нийслу социалистически яхье котало яьккхараш хьоастабе низткъало долаш. Цхьатарра е шоайла Іаяха эргаш доаца хьокхамаш дараш дукха бале хІаьта а.

Цу тайпара моттиг нийсъяланзар Сунженски района Ленина цІерагІча колхоза А. М. Эднев керте латтача шурий-товарни ферма коллектива карарча шера хьалхарча квартале баь болх бувцача хана. Из МТФ районерча ше санна йолча подразделенешта юкъе толашагІа йолга дика гуш дар. Масала, шура яккхара план 121 процент кхоачашъяьй цо, хІаьта из продукци йохкара план а тІехкхоачашъяьй.

Соахка укх хана хинначул тоъал лакхагІа да уж хьокхамаш. Шура яьккхай 178 тонн, ехкай — 160 тонн дукхагІа. План 480 килограмм йолаш, хІара кхоабача Іаттагара 560 килограмм шура яьйккхай фермерча дояркаша. Цу тайпара толамаш духхьашха даьхад укхаза.

Хьинаре болх баьб колхоза хьайбаш леладераша апрель бетта а. Паччахьалкхенга шура йохкарах дола хьалхарча ах шера декхараш кхоачашдара дика гаргагІертаб уж. ТІаккха тамаш йий царна социалистически яхье хьалхара моттиг ялар.

Котбаьннарий доагІача тайпара сий дир. Царна елар Сийлен грамота, «Знамя Труда» яхача районни газете оттадаьча сийлен Улга тІа баьхар уж, «Сунжа» яхача агропромышленни объединене премена лаьрхІа 300 сом хьожадир дикагІчарна.

ШоллагІа моттиг хьожаяьй Цlеча Эскара цІерагІча колхоза № 1 йолча шурий-товарни ферма къахьегамхошта. Уж а тІехдика лоархІабаьб шоашта хьалхашка латтача декхарех.

М. МАЖИТОВ.

Аренда календарагІа

Кирпишкаш еча заводаи трикотажни фабрикаи уллув дадача ший лаьтташкара кІезига хьувкъам чукхихьаб Наьсарерча «Назрановский» совхозо хІанзалца. Цхьа-лета, гонахьа бахача наьха хьайбаша а дитацар цига дІадийна ялаташ; шозлагІ-лета, цу вай ювцача предприятей нувхий кхалажаш а хьаІовра цига цахаддаш. Цига кхалажаш йолга хайча кхыча предприятешкара а ухар цига нувхех етта самосвалаш, тракторни тележкаш.

ХІанз паргІата даьннад из деррига кха. ХІана аьлча, бокъонца волча даь доалахьа да из. Совхозаца арендни договор а яь шоашта дІаийцад из цу совхоза шин болхлочо — Абадиев Османеи Тумгоев Зяудиннеи. Укх шера бІаьсти шоаш хьаийцачахьа из хозде, тоаде гІерташ цу тІа боахк уж. ХьалхагІа ерригa совхоз оарцагІъяьлча а ца кораеш хиннa бульдозераш корайир кхалажех кха цІенде, кхерий а хІаьта кхашка ядийса кхыйола аьшка хІамаш а гулйир.

Лоацца аьлча, довзаргдоацача даьннад 120 гектар хула из кха. Хьакхингашка кхаччалца когаш Іочуухача цу кІаьдача, удобренешца хьаьндаьча лаьтта гибридни фуна хьажкІаш дІаювш боахкар арендатораш со цига хиннача дийнахьа.

— ДагадоагІий хьона, — ях аз Османага. — ЦхьоалагІа май хьатІакхачалехьа дІайийна йоахаргья вай хьажкІаш, яхаш укх лаьтта кхийста агрегаташ?

— ЙоагІа, — аьлар Османа. — Сов тІехьа хургйийте хІанз дІаюв хьажкІаш, ала гІерта хургва хьо.

— ГІерт, — ях аз.

— Цу ханара календари хІанзара календари цаІ дац, — аьлар Османа. — Цу хана хиннар — лакхерча уканей календарь дар. ХІанз тхогардар — тха тхоай, ахархой календарь да.

— МалагІа да шун календарь?

— Тха календарь эгтара хьалха — Іалам да. Масала, хьажкІаш дІэе мегаргйола ха вІалла харцо а ца еш къарцхало хьоал. Цун эиза тохача ханна дІайийна хьажкІаш дина хьувкъ.

Да а да хІанз ахархошка кхаьчар тешаме календарь, вешта аьлча, аренда календарь. ХьалхагІа, Іаяха дукха шоай корта лозабацар механизатораша хьувкъам хьал а кхелехьа расчеташ еш, цифраш вІашка етташ, тІера йоахаш, екъаш. ХІанз Іомалуш боагІа. Османага а да учетчикага мо цифрех, расчетех шоашта хьадоагІачох дІадодачох диза доккха блокнот. Цу тІера ха йиш я совхозагара мел солярка, мел удобренеш, мел фу хьаийцад.

ХьажкІаш дІаювш боахкараша юкъе сона ца вовзаш кхо—виъ зІамига саг вар цІенача «Беларусашта» тІехьа сеялкаш а йолаш кхай тІа лелаш.

— Уж малашб? — хетт аз арендаторага Тумгоев Зяудинага.

— Дукхача хана денз тхоца хьоашал долаш ба лоаллаха уллача СОАССРа Пригородни районерча «Чермен» яхача колхоза механизатораш, — аьлар цо. — Тахан шоай хьажкІаш дІайийна боаллаше а тхо долча баьхкаб ераш новкъостал де.

Фусам-даьшца цхьана хьалкхийна а цхьана бахаш а болаш санна хьаккхашта, безаме ба хІирий кагийнах Калоев Олег, Калагов Аркадий, Кокаев Юрий, Галуев Руслан.

— Укх шин тракторaца акхарна ераш дІайийна яха новкъостал а даь цІагІоргда тхо, — аьлар Олега.

М. КАРАЕВ.

Во тІаккхаьчараш цхьаь бутаргбац

ГІУЛАКХА НОВКЪАРЛЕ ЕР — ВОЛОКИТА

Укх тІеххьарча хана тха редакце дешархоша ухийтача дукхача письмошка цхьа хаттар да — Іаламо зе даьча наха деш дола гІулакх мишта ду, яхаш. Цу тайпара хаттар дир тха корреспондента А. Садулаева республика финансий министр волча П. И. Голещихинга. Цу хаттара цо денна дола жоп укх тайпара дар.

Иштта хаттараш дола письмош ух НГІАССР финансий министерстве а. Белгалдаккха деза, паччахьалкхено вай республикана даь долча гІон хьалхара хьадда гІа хилар РСФСР Министрий Совето зе хиннача наха лаьрхІа хІара дезала госбюджета чотагІа цкъа луш дола пособи — 300 сом даларах бола соцам тІаэцар. Бувцараш ба бІарчча е кІезигдукха цІеноши коа тІара отараши дохадаь бола нах. Кхетаде йиш я уж юхаметтаоттадеш а е керда цІеноши хьалдеш а дукхха ахча дІадахийта дезалга.

ХІаьта укхаза белгал ца даьккхача далац цхьаькха а — цІеноши дохадинза дале а, уж кхераме йолча зоне хиларах цу чура ара ца боахаш бита йиш йоацача хьале бола дезалаш дукха болга. Паччахьалкхено деш дола гІо дІакхоач зе мел хиннарашка, амма, кхетаде деза паччахьалкхен финансови ресурсаш, къаьстта таханарча денга диллача, гайна-танза кхоачалуш йолга. Цудухьа, зе хиннача наха деш дола гІо дифференцированно къоаста а деш, де деза. Зе хиннача наха юкъера хьалхарча даькъе хьакъоастабаьб цІенош бІарчча е кІезиг-дукха деха нах. Цу тайпара бола дезал 2 эзар совгІа ба, хІаьта царга вай лакхе дийца дола пособи дІакхаьчад, — деррига а 600 эзар сом ахча.

Кхычарна деш дола гІо вай республикеи мехка кхыча районашкеи бахаш болча наха денна долча ахчан фондагІара деш да. Иштта царна лаьрхІа лаьтташ дІадийкъад, бахаргба аьнна соцаяь йолча моттигашка хьалъяь йолча палаточни городокашка баха Іоховшабаьб уж. Уж массава, цхьаьцаІ юкъера хьа ца къоаставеш, мах бала ца безаш йолча транспортацеи кхачан продуктащцеи Іалашвеш ва. Цхьаккха ца къоаставеш, хьалхарча даькъе царна лаьрхІа гІишлон материалаш йохка лаьрхІад, ссудаш лургда царна. Соцкультбыта объекташ хьалъеча эшаш йолча средстваех лаьца аьлча, 1,5 миллион сом ахча дІахьожадаьд уж хьалъяра. Керда дешара шу дІадолалуча хана Іаламо зе даьча дезалера берэш керда хьалъяь йолча школашка деша дохийталга да керттера декхар.

Цхьацца болча болхлоша из гІулакх сихха хьэ ца деш юхатетташ хиларах йолаш йола халонаш дІаялац. Беноевски Центороевски юртсоветаша геттара гаьна даьккхар зе хиннача наьха спискаш оттаяра гІулакх. Цу гІулакха нах боагІаш раьза боацилга хьагучадаьлар. Дале а, шоаш цу гІулакха раьза боацилга моттигерча бехктокхамеча болхлошка а ца дувцаш, республика кулгалхошка, Грозне дІахайтар наха.

Кхетаде йиш я, иштта хала экстремальни хьал эттача хана тайп-тайпара дола кхоачамбоацараш нийсдала тарлулга. Воаш деш дола гІалаташ тахкарца Іомалу вай. Халача хьэле этта болча наьха хьашташ, паччахьалкхен доккха рузкъа дувцача хана гІулакх дика довзаш а, сиха а, нийса а, цул совгІа, аз белгалдоаккхаргдар из, геттара фийла долаш а леладе деза. Цец ма довлалаш аз аьнначох. Дувцаш хоза деце а, нах хатар дена халача хьале эттача хана цох шоашта пайда эца гІертараш болаш бa вайна юкъе. Масала, хьалха МагІалбике баьха, цул тІехьагІа Къулбаседа-ХІирий республике ваха дІаваха вола ши саг, МагІалбике лаьтта Іочутакхарах «Старый город» яхача города районе наха зенаш хиналга хайча, баьхкаб укхаза цкъа луш дола пособи эца. Кегар хинна латташ долча хьале а дукхха хьалха даькха долча наьхатех 300 сом эца вІаштІехьдаьлар цар. Горфинотдела заведующена М. Гариева гучадаьлар из ийрча гІулакх. Харцахьа ийца дола ахча юхадала дийзар «зе хинначар».

Хала хете а, цу тайпара дола ийрча гІулакхаш кхы а нийслуш да. Материальни гІо дІа-юха декъаш бола болхлой харцахьа баргбоацаш лорабе цудухьа ловра сона. Цул совгІа, гІишлош хьалъяра кастта ссудаш къестадергда, хІаьта уж доккхий ахчаш да — 20 эзар сомага кхаччалца,

ПРОФСОЮЗАШИ ПЕРЕСТРОЙКЕИ

КЪАХЬЕГАМА коллективай советаш вIашагIтоха болабенача хана Нохч - ГIалгIайн Госагропромстроя № 4 йолча автотранспортни предприяте водителаша цкъарчоа ца тешаш тIанийцар из керда гIуллакх.

Профсоюзни комитет хилча сенна эш СТК аьнна, хеташ бар дукхагIбараш. Производствана кулгалдеш йолча сфере кхы звено эший-те?!

Шоайла вIаши дукхьала а боацаш, вIаши новкъарленаш, а ца еш, барттайна болх бу цар. Профсоюз денхарийла я ший спецификага хьежжа моллагIча болхлочун хьашташ лораде, хIаьта, дукхагIча даькъе хьалхалатташ болча болхлоех латташ йола СТК къахьегама коллективагIа долча ЗаконагIа администраце йолчул дуккха-дукхагIа бокъонаш йолаш я. Сеца лаьттача хана цхьаццаболча кулгалхоша деш хинна дола ийрча гIулакхаш ца хилийтар духьа даьд из.

Цун керттера дар хьалхарча даькъе кхетадаь, ший новкъосташта дIадийцар СТК члена, 30 шу балха стаж йолча водитела, хIаьта хIанз керттерча автоколонна начальника Д. И. Хаджимурадова (сурта тIа — аьттехьа). Из уйла бакъахьа хилара тешал ду СТК председатела В. Дакуевеи (цул совгIа, из ва парткома мукъавалийтанза вола секретарь) иштта мукъавалийтанза волча профкома председатела, водитела Ш. Изнауровси деш долча общественни гIулакхаша. Кулгалхочун харцахьа деш долча хIамаех болхлой лорабе безаш йола моттигаш нийсъелча, уж шаккхе а цхьан оагIорахьа баьле, цар хьашташ лорадеш хул. Бакъда, къахьегама коллективагара дIадехараш а цIенхаштта да. Мекъа бараштта, прогульщикашта цхьаккха тайпара къахетам цабар — иштта я СТК-ей профкомей балха правилаш.

Из иштта хиларах ухх шера № 4 йолча АТП гIулакхаш хьалха хиннадолчарца нийсдича дукха а дикагIа да — парк араялара коэффициент лакхьеннай, дукхагIа я пробег, эца лаьрхIачул дукхагIа я прибыль.

У. АБДУЛОВ.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

Яхьа нравственни маIан

Хано дIадех

1988 шера денз йиззача боахама расчетага яьхай СССР Минюгстроя, СССР Минмонтажстроя организацеши предприятеши, цу даькъе «Чечингражданстрой» трест а йоаккхаш.

Цу юкъа социалистически яхь вIаштIехьйоаккхача керттердар лоархIар — яхье баьннарий инициативахи творчествохи экономически социальнон дегIадоаладара пайда эцар, хIара сага бехктокхам лакхбар, доал доацаш, маларащ мелаш, социалистически доалахье лора ца еш лелар коллектив мегийтаргдоацилга дIахайтар. ДукхагIйолча коллективай социалистически яхьа условеш къахьегама овсарле, продукце дикал лакхъяра, массайолча ресурсай кхомбара, договорни декхараш кхоачашдара, къахьегама дисциплина чIоагIъяра тIаерзаяь яр.

ДIадахача шера къахьегама хьонхамаш лакха хиларах ЕрригIсоюзни республикански яхье хьалхара моттигаш яьхар «Союзавтоматстром» ВНПО опытно-экспериментальни завода, Нохч-ГIалгIай карьероуправлене, Грозненски электромеханически завода коллективаша, кхычар. Укх тIеххьарча хана хоалуш шоай болх тоабаьб «Чечингражданстрой» треста РСУ-1 РСУ-2 коллективаша.

«Грознефтеоргсинтез» объединене Г-43 яха мехкдаьтта чакхдоаха комплекс хьалъеча бокхха лоархIам болаш яр смежникашта юкъеяьнна яхь. ГIишлонхой, монтажникий, транспортникий, гIишлон конструкцеш хьаерий бригадаш, иштта кхыбола гIишлон доакъошхой цхьоагIон договор ларде а лаьца яхье баьннабар гIишло планах лаьрхIачул хьалха йистеяккхара. ХIара коллектива-смежника нийса планировани яр. шоайла тIахьожам лоаттабар бахьан долаш ведомствашта юкъера йовкъаш кIезигъелар.

Диплом а ахчан премеш а луш «Къахьегама кхерамзлеи къахьегама культуреи лакха йола бригада» яха цIи елар Марченко керте латтача СМУ-5 каменщикий бригадана, Магомадова керте латтача СМУ-7 бетонщиций коллективана, Третьяков керте латтача ЖКК ремстрой-участкана, «Чечингстройтранс» ПАТО Халимов керте латтача водителий бригадана «Балха дикал лакха йола бригада» яха цIи еннай.

Яхь вIаштIехьъяккхареи котбаьннараш белгалбахареи гIулакх дика оттадаьд «Союзавтоматстром» ВНПО заводе. Производства боарам, къахьегама овсарле лакхъяра, продукцега дIадодар лохдара декхараш кхоачашдара а тIехкхоачашдара а шоайла яхье яьннай цехаш, участкаш, бригадаш. Укхаза массаза болхлошта юкъе дIакхухьаш я «Профессех дикагIвар», «ДикагIвола къона болхло», «1-ча класса мастер» яха цIераш яхара конкурсаш. Яхьа гласность Iалашъю наха гургйолча формашца: «Молнешка», «Социалистически яхьа экранага», моттигерча радиовещанега, стенгазетага гIолла.

Теркалъе езаш я Нохч-ГIалгIай цементни заводе социалистически яхь вIаштIехьъяккхара опыт а. Завода администраце, партийнни профсоюзни организацеша 1987 шерей 1988 шерей нах балхара дIауахаш хилара, планови декхараш кхоачашделча юкъагIдувлара бахьанаш техкача белгалдаьд уж кхоачамбоацараш дукхагIча даькъе къахьегамей бытовий хьалаш во хилар, медицински гIулакх дара боарам лоха хилар долга. Болхлошта хеттача бесса завода хьал тоалургдолаш организационно-технически, кхетам баларa, пропагандистски де дезарий комплекс оттайир, социалистически яхьа, хьалаш цехашка, участкашка производственни бытовий хьалаш тоадара пункта тIатехар. Конкурсни ларда тIа белгалйир болхлошта къахьегамеи бытеи хьалаш дика Iалашдаь участкаш. Конкурса условеш кхоачашъе ца моггаш йисача бригадашта критика йир.

Лоаццача хана завода пхе цехе хьалъяь, оборудованеца Iалашъяьй бассейнаш йола саунаш, хьадийллад психологически даькъе паргIата воаккха цIенош. Диетпитане, бийсанара буфет, витаминни бара къаьстта залаш а йолаш, болхлой столовена реконструкци яь чакхъяьннай. Хьайийллай 50 моттиг йола физиопрофилакторий, спортивни комплекс, здравпункт тоаьяй, хьалъяьй завода пекарни.

Амма, цу еррига отраслa предприятешкеи организацешкеи социалистически яхь йоагтIача боараме лелаяра гIулакх лерттIа лелаедац.

Хьовзаргья вай, масала, производства хьалхара ячейка — бригада. Предприятешеи организацешеи яхачох, ерригаш хIана яц, аьнна, бригадаш бригадни подрядагеи боахама расчетагеи яьннай. ГIулакхага хьежача сурт кхыча тайпара латт. Формально подрядагIа яьхача бригадай бокъонца шера, квартала, бетта заданеш белгальаьяц, эша инструмент кхоачам хиллал яц.

ДукхагIболча болхлошта, бригадирашта дика довзац кердача тайпара къахьегам вIаштIехьбаккхари цунна стимулировани ярий. Эсала дIахьо экономически всеобуч. ТIаккха из доацаш хилча сухал а боацаш саббаре де дезар малагIа да ха, хьалхе а йола резерваш лархIа, долче, гIулакх дизза вIаштIехьдаккха йиш яц.

ГIишлон производства лохерча звеньяй дукхагIбола кулгалхой — опыт йолаш, шоай гIулакх дезаш а довзаш а, болх вIаштIехьбаккха могаргдолаш нах ба. Цхьабакъда, хIама бе-башха ца хетаро новкъарле ю, цкъаза дукхагIбола боахама кулгалхой, инженерно-технически болхлой, специалистий кердача тайпара болх вIаштIехьбаккха безам боацаш а хул. Цу хьакъехьа масал доаладе йиш я. «Чечингражданстрой» треста специализировани электромонтажни участке дукхача хана денз къовсам латт участка кулгалхоштеи болхлоштеи юкъе алапи бахьан долаш. Цун бахьанаш техкача гучадаьннад участка коллектив йоагтIаш йола кийчо а ца еш, формально йиззача боахама расчетагеи самофинансированегеи яккхар долга. Цунца цхьана алапе совлен фондаш хургIолаш, аттестаци, балха моттигий рационализаци яр, коллектива членаш чурча производственни хьалашка боахама расчетага бовлара де дезар даь хиннадац.

Списка тIа 57 саг волча участка начальник, прораб, 3 мастер, керттера бухгалтер, бухгалтераш, экономист, кассир ва, тIаккха берригаш 28 болхло мара вац электромонтажник. ТIаккха 28 болхлочун фоарта тIа вагIаш 29 саг хул-кх. Хьалхарча квартала 2 бетта коллектив кварталах доагIа алапи диаь яьннай, къахьегама фондашка, къахьегама ресурсий, производство дегIаахара фондаш, Iилманеи техниканеи, социальни дегIаахара отчисленеш а ца еш. ХIанз болхлой кхеташ бац шоашта «тариф дIа хIана къайлай», цхьабакъда, участка начальник Е. Н. Есауловi, прораб, из СТК председатель а ва А. И. Степановi из мишта хиннад нах дIаихетабе могаш бац.

Вай республика профсоюзни болхлой, къаьстта «Чечeнингушстрой» объединене профкомий викалаш хиннаб латвийски гIишлонхой болча чекови система оалаш йола опыт Iомаеш. Профсоюза обкома президиумо цу хьакъехьа соцам тIаийцаб боахама кулгалхоша профкомашца цхьана предприятейи организацейи коллективашка боахама расчетага яьннача коллективашта юкъе Даугавпилски гIишлон треста опытагIа яхь вIаштIехьъяккхар могадеш.

Предприятейи организацейи профкомаша боахама бригадашца цхьана, тIехьа а ца доахаш, къахьегама коллективай берригa членаш а иштта профсоюзни актив а производствана кулгалдара экономически методашка, коллективни бригадни подряд йолча гIишлон процесса доакъошхошта юкъе дIа-хьа расчеташ яра оперативни тIахьожама, чекови система методика Iомае лаьрхIадар. Амма, из данзар. Бакъдар аьлча, объективни бахьанаш а да укхаза: планировани еча, гIишлош материально-технически Iалашъеча, отрасле производственни база а, Iилман - технически прогресс а тIехьаюсача. Цхьабакъда, шерагара шерага вайна гуш да дуккхача боахамий кулгалхоша социалистически яхь вIаштIехьъяккхар формально леладелга.

Из критика аз ю «Чеченингушстройматериалы» объединене «Чечингражданстрой» треста, иштта СМУ-2, СМУ-4, СМУ-9, СМУ-11, ДСК, ПМК-245, УПТК, «Стройиндустрия» производственни объединене кулгалхоштеи профсоюзни комитеташтеи.

Вай лакхе цIи яьккхача предприятей кулгалхошта иштта кхычарна а социалистически яхь вIаштIехьйоаккхача шоай дакъа кIезига хила деза мотташ ба, хIанз а къастанза ба уж социалистически яхьа условеш, кхыметтел социалистически декхараш профкомагара доагIаш хила деза яхача моттадаларцара.

Творчески инициатива лакхлуча, производства ререзвех пайда эцара чIоагIа новкъарле еш я гIишлонхоша алапи эцача кIоаргга овлаш хийца йола уравниловка. Из геттара а тоалуш йоагIа бригадни подряд формально юкъейоалаьча, производствана кулгалдара болхлой юстарбаьхача.

Инициатива, болхлой къахьегама хьинар дегIадоагIача чIоагIа новкъарле еш дIаэттай хIанз йолча боахама расчета хьалхарча модела къахьегамах хьахиннар дIадекъа принцип, коллективаша кердача ларда тIа къахьегам вIаштIехь а боахаш, лакха хьокхамаш доахача, лакха дикал йолаш овсарле къахьегача, амма шоашта хьахиннача пайдаца шоай гIулакх лерттIа хьадеш боацараша даь зе дIакъовла дезаш хул. Цу морча практикас гIо дергдац болхлошта эттача оамалашцара къаста, шоай низ а хьинар а ца хкодеш къахьега.

Боахама кулгалхоша, предкомаша сихле деза гIишлош хьалъеча къахьегамах хьахиннар нийса дIадекъара ларда тIа латтача боахама расчета шюллагIа модель практика юкъейоалаярца ювзаенна проблемай комплекс къоастаелга.

Х. МИНТУЕВ,
гIишлони промстройматериалий болхлой профсоюза обкома председатель.

ХЬАЛХАЛАТТАРАШ

Лаьттан тIоанаш техкарий опытни коллектив я Старогрозненски УБР болх беш яр. Укхаза шоай болх безаш а, лакха квалификаци йолаш а бола мастераш дукха ба. Социалистически яхье хьалхалатташ, план а декхараш а кхоачаш ца дар кхерам тIалаттача хана, эггара халагIа йолча участкашка къахьегаш ба уж. Иштта, Гусев Александра кулгал деш йолча бурувдеттарий бригада, 5 бетта заданеш кхоачаш а еш, планал совгIа 951 метр лоаман породашта бурув техад. Къахьегаме масал гойташ ба бурильщик Недоспасов Валерийи бурильщика гIонча Балаев Мохьмади.

З. МИНА.

БIухошта-интернационалисташта

Нохч - ГIалгIай облсовпрофа инициативагIа республике чакхйоаккхаш я «Профсоюзаша — бIухошта-интернационалисташта» яха общественни акци. Цун керттера декхар да Афганистанера цIабаьхкача кагийча наха маьршача вахаре ший моттиг лаха, общественни вахара уж юкъеозара, къахьегама, быта; чуIеш йолча фусамий проблемаш къоастаеча царна гIо делга. Профсоюзий отраслевой обкомаша ВЛКСМ обкомаца цхьана республике мел йолча районашка шоай Даьхене цIабаьхкача бIухошта балха а быта а хьалаш Iалашдеча нийслу, проблемаш моттигашка къестаю. Цу гIулакха лаьрхIа вIашагIъеллача комиссе болх чакх ма баьллинге, министерствашка, ведомствашка мел йолча таронашта цу хьакъехьа дикагIа практически пайда эцаргболаш мобилизаци е лаьрхIад.

БIухой - интернационалистий республикански совета председатель Зулаев Элахаджи ВЦСПС хиннача вIашагIкхетаре хиннав. ЦIавеначул тIехьагIа цо белгалдаьккхар цу вIашагIкхетаре мел хиннараша, «Теркал ца деш дитац вай, амма, деш дола гIо-новкъостал кIезига да», — яхаш, дийцалга.

«Профсоюзаша — бIухошта - интернационалисташта» яхача ЕррингIсоюзни общественни акце итогех бола соцам облсовпрофе хьакхаьчаб.

НГIАССР облсовпрофа деннача ахчах кхелетача берашта лаьрхIа юкъерча школай профессионально - технически училищайи базаш тIа 35 клуб хьаьй.

Дукха халонаш лайна бIухой дешархошта, шоай ханнарча наха а дувца хIамаш долаш ба. БIухоша-афганцаша профсоюзни организацешта дика новкъостал ду сакъердаме вIашагIкхетараш, сайренаш еча хана а иштта вай республике болча кагирхошта тIема - патриотически кхетам балара беш болча бокккача балха тIа а.

З. АШИХ.

ЮРТА—СОЦИАЛЬНИ ХУВЦАМАШ

ВIаши тIулаккаш леладара кIийлен тIа экономикана перестройка яра а юрт социально хувцаялара а дешашта теркам тIабахнийта беза тахан колхозийи совхозийи профсоюзни организацеша. Уж декхараш иштта кхоачашду дийцар агропромышленни комплекса болхлой профсоюза обкома президиума заседане, Малгобекски профсоюза райкомо баьча балхах лаьца дувцача хана.

Коллективни, дезала, арендни подряд производстве юкъейоалаяра гIулакх юртарча профсоюзни организацеша хьинарегIа деш хилар белгалдаьккхар. Къахьегама коллективаштеи администраценеи юкъе договораш оттаеча хана уж принципиально доагтIар дIадехаш а, договорашка йийца йола программа кхоачашъеш, къахьегамхой хьашташ цIенхаштта лорадеш а я.

Дикача балха масалашца цхьана цIенхаштта дола кхоачамбоацараш а дукха да. Производство вIаштIехьъяккхара керда экономически методаш юкъейоалаяра гIулакх хьинаре дIахьош дац. Цу тайпара хьал эттад коллективни договорашка дийца дола декхараш кхоачаш ца деш, болхлошта баьча балхах луш дола алапа ханнахьа дIа ца луш, массавола болхло спецбарзкъашца, кога гIирсаца, ядохимикатех лоравеш долча гIирсашца Iалаш ца веш йолча «Малгобекский», «Алханчуртский» яхача совхозашка. Хьайбаш леладеш йолча фермашка йолча механизаце боарам лоха ба, хьайбаш лелаедерашта лаьрхIа дола бытовой хьалаш геттара во да. Цу тайпара хьалаш да М. Горьке цIерагIча совхозе а кхыча боахамашка а. Производственни човнаш хинна моттигаш нийслу. Царех ши саг венна моттигаш а я.

Обкома президиума профсоюза РК председатель Т. Темирханован, секретарь Ю. Харсиеви декхарийла бир профсоюзни организацей балха стиль хувца, къахьегама коллективашка социальни нийсхон ма яра гарантеш уж хургIолаш.

А. САДУЛАЕВ.

ДИРЕКТОРА ВЫГОВОР ЯЬЙ...

«Ачхой - Мартановски № 19 йолча СПТУ дешархошта мегаргдола санитарно-бытовой хьалаш хьадара а кхетам балара болх тоабара а администраце, профкома, учпрофкома беча балхах даькъа» яха дош агрокомплекса болхлой профсоюза обкома президиуме цIаьхха дувца оттадаьдацар. Училище йIаьхача Iан замалахьа болх беш яцар отоплени. Шелал кхетарах духхьал хьехархой составе дайнад 100 совгIа сагади январь—февраль бетташка. Болх ца беш дайнача деноех юкъера лаьрхIача из 57 процент да. ЧIоагIа дукха лазараш, кхийтта бар дешархой а. Бе-башха а доацаш, администрацес кулг тесса дитарах воча оагIорахьа хувцабелар пищеблока болх а. Буаш болча кхачан дикал геттара во я. Цунца цхьана администрацес столовеца еш йола расчеташ цIенхаштта телхаеш йола моттигаш нийслу. Хьалхе заявке белгальяьккха йолча дешархой дукхалга хьежжа буаш болча кхачан списани ю, фактически уж массава цига хIама юаш веце а.

Масала, укх шера 16 марта столове даннеш дешархошта 93 порци дIаеннай аьнна да, хIаьта цу дийнахьа фактически 54 саг мара хиннавац. Кхачан продукташ дIаялара а, царна списани яра а бухгалтерски тIахьожам лоаттабеш бац.

Балха професси йола специалисташ кийчбара геттара ледара материально - технически база я училище яр. Лабораторно - практически балхаш ца деш дисарах теоретически материал во тIаэц дешархоша. Коллективе геттара во морально - психологически хьал да. Уж кхоачамбоацараш хьахинна хила тарлу училища кулгалхой а иштта профсоюзни организаце а цхьаккха хIаман ше бехктокхаме йолга ца лархIарах.

Училища директора М. М. Саипова выговор еннай, иштта обкома президиумо халкъа образоване министерствана хьалхашка из дIахо цу должноста тIа болх беш хилара дош къоастаде аьнна оттадар ший декхар лаьрхIар.

А. УЛАЕВ.

Ший коллегаша а нешаша а, чIоагIа лоархIаш я галантерейни цеха швея, профкома член Андронова Лидия Вениаминовна. Миччахана эшшача кийча я из новкъостал де.

СУРТА ТIА: Л. В. Андронова делкъа хана политинформаци дIахьош я (аьттехьа), цунга ладувгIаш Л. С. Костоеван, Е. А. Курбанован, В. Н. Маркинан я.

И. ПЛИЕВА сурт.

Болхлой тIахьожам

Заводской столове

Делкъа ха. «Грознефтеоргсинтез» яхача объединене ремонтно-механически завода болхлоша делкъийга хIама дуа ха я. Истолаш тIа комплексни набор: тIаь пела, помидорех даь салат, суп-харчо, пельменеш. Безам болчоа чай а кхыдола дааараш а эца йиш я. Иштта укхаза я сокаш, минеральни хиш. ХIаране ший безам бола меню оттае йиш я. Бакъда, из деш Iуйрийна заявка дIаяла еза, повара цун деза даар кийчде таро хургйолаш. Болхлоша столове хIама дуаш 15 минот мара кхыха йоаяц, цул тIехьагIа из спортивни комплексе, библиотеке ваха, городе аравала йиш йолаш ва. Вешта аьлча, цу хIама даа къоастадаьча сахьатах юхе йисача хана хIаравар ший дего къоабалдер де таро йолаш ва.

Ремонтно-механически завода коллективо шоай общепитах докхал ду, хIаьта укхаза из порядок оттаяьй болхлой тIахьожамхой группа тIатеIIа доагтIар хьадехаш хиларах.

— Тха балха цIенхаштта тIахьожам лоаттабу, — дувц столове заведующе Копцева Людмила Игнатьевнас. — Рейдови бригада вIалла дага доаццача хана кухне, е наха хIама дуача зале чуйоагIа. ХIаьта уж хьож оаха дaaраш малагIча хьалашка, мишта кийчду, цул тIехьагIа цар чам боакх. Укхаза массадолчоа кийча хила веза. Дерригa а доаггIача тайпара ца хуле цIенхаштта бехк боакх, премии ца луш вут, е гIулакх дара боарам лоха хуле кхыбола болх лаха оал.

Укхаза ала деза, тIахьожамхоша тIатеIIа доаггIар дIадехаш хиларах меню хоалуш дикагIча оагIорахьа хувцаеннай, аьнна. Столове тайп-тайпара кулинарни, кондитерски изделеш я. Украински борщ, супаш, диетически чебурекаш, кулебяка, дулх а кIолд а чуелла блинчикаш, кабуц, коартол, ливер чуйоалла пирожокаш, бефстроганаш, татарий Iаьдалага яь азу, шницель, плов, котлеташ, лангет ромштекс, кердача а бокъабаьча а сомех яь компоташ, Iаьржа кофе, шурах даь кофе. ХIанз кхачан продукци тоъаш йоацача хана а цар нах чам болча, маьха дарегIа долча даарашца кхаба вIаштIехьдоал. Иштта цар дуача хIама сервировка ярах, клиентий йоакхо ярах укхаза кхы а дукхагIа вагIа безам боагIа. Цхьабакъда, график телхае йиш яц. Эггара хьалха укхаза хIама дуъ ремонтно-механически завода болхлоша. гIулакхерча наха, хIаьта тIаккха лоалахарча предприятешкара, учрежденешкара наха.

Столове коллектива алапи, премеш дукхагIа нах тIаэцарах, парна дика гIулакх дарах тийша да.

«Грознефтеоргсинтез» яхача объединене предприятешка Грознера кхыча предприятешкарчул дикагIа общественни кхачан гIулакх вIаштIехьдаьккхад. Цу коллективашта гIулакх ду объединене ОРС-а. Укхаза дика латт продукташ Iалашъяра а уж лелаяра а гIулакх. Цига а хьинаре дакъа лоац болхлой тIахьожама группо. Рейдови бригадаша шоай фийлача бIаргашца деррига кхоачамбоацараш гучадоах.

Грозненски химзавода болхлой тIахьожамхой бригада шоай гIулакха тIа дика ка а йоалаш болх бу. Цу предприяте профкома председатела Минько Андрей Павловича дувц:

— Тха бехктокхама кIала я ворхI тикеи ши столовии. Болхлой тIахьожама группа хьож торгови сете хьачудоагIаш дола товараш кIалгIолла ца а дохкаш, гуччахьа дохкаргдолаш, хIана аьлча, цхьаболча продавецаша тIахьожам ца лоаттабеш хилча ийрча гIулакхаш леладу. Рейдаш вIалла дага доацача хана чакхйоах, хIаьта тIахьожамхоша шоай болх цIена а бу. Цар шоай декхар доаггIар хьа а дехаш кхоачаш деш хиларах болхлой колбасни изделеш, нахча, кондитерски фабрика продукци эца таро йолаш ба. Цул совгIа, укхаза нийса мах бой хьожаш рейдаш ю. Советски торговле бокъонаш телхаеш моттигаш нийслой, царех йола акташ йоаггIача инстанцешка дIалу, де дезар дара.

ТIахьожамхой декхарашта юкъе доагIа общественни кхачан предприятешка дара коларийностех, болхлошта цIена гIулакх дарах дола деррига дIадехараш лорадара Iалашдо елга.

Тхо «Грознефтеоргсинтез» яхача объединене ОРС-а химзавода территоре тIарча № 18 йолча столове да. Укхаза цу предприятерча болхлоиштa, инженерно-технически персонала гIулакх ду. АргIагIа латтараш сиха чакхбувл. Берригаш сиха ба. ЦIаьхха укхаза хьагучайоал болхлой тIахьожама группа — Монтик Валентин, Дорошков Геннадий, Марчук Надежда. Цар касса хьалхашка шоаш ийцача даарах ахча дIаденна йола ши болхло соцайир, кассирага цIаьхказа ахча лоархIилга дийхар. Из йоккха йоаца, цхьабакъда, безаме йоаца «операци» чакхъяьккхара духьал саг валац. Болхлоша дика кхетаду: болхлой тIахьожама группаш наьха хьашташ лорадара лаьрхIа йолга. Укхаза хьалха клиенташкара совлен ахча доахаш йола моттигаш каст-каста нийслора. Кассир З. Н. Косолапова эцархошца расчет еча хана шийна пайда а болаш «гIалат ювлар». Из цIенхаштта бехктокхаме эзар. Вешта аьлча балхара дIаяккхарах дола дош оттадьдар. Цхьабакъда, из цо деннача дешах тийша йитар. ТIеххьарча хана цо шийгара гIалат далийтадац. ХIаьта а болхлой тIахьожама группо касса шоай теркама кIалхара ялийтац.

Общественни кхачана предприятешта цIенхаштта тIахьожам лоаттабеш хиларах завода столове тайп-тайпара меню хул. Укхаза салаташ, шийла закускаш, винегрет, керда баьцадаараш хул, иштта пирожокаш, булочкаш, шийла хий. Цул совгIа шурах даь дaaраш а да, уж диета лораеча наха чIоагIа эш.

Заводе чIоагIа наха лоархIаш а сий деш а ва Монтик Валентин Алексеевич. Цо укхаза слесаралла болх бу дукха ха я. Торговле а общественни кхачан а предприятешка чакхйоахача рейдашка хьинаре дакъа лоацаш ва из. Хьалха заводе из гIулакх леладора общественни тIахьожама группаша, хIанз из болх профсоюзий болхлой тIахьожамхой цIерагIа чакхбоах. ТIахьожамхой полномочеш хIанз дукха шерагIа яле а практике царна духьале ю. Цу санна йолча моттигашка цар шоай чIоагIале дIахьокха еза. Валентин Алексеевича рейдови бригадашца болх беча юкъа, цу гIулакхе шийна эша знанеш караерзаьй. ХIанз из общественни кхача вIаштIехьбаккхара гIулакхе моллагIча товароведаца къовса йиш йолаш ва. Цо шийна бола аьттув а ца лехаш цIена ший декхар кхоачашду. Цудухьа, В. А. Монтик юкъе а волаш дIаяхача рейдови бригада сиха порядок оттаю. Подсобкашка лочкъадаь дада товараш сиха дIадохк. Шекар, даьтта, барзкъаш дутта порошок, сапаш дIадохкара нормаш цIенхаштта лораю.

Химзавода болхлоша тIахьожам лоаттабеча хIара тика тIа хьалтеха йоал телефоний номераш тIа йола табличка. ХIаьта цу номерех эцархоша телефон тох, нагахьа санна, продавецаша тараз харцахьа озаш дефицитни товараш лочкъадеш хилча. Ала деза, цу тайпара лоткъамаш хул аьнна. Цу хьакъехьа болхлой тIахьожамхой группаша де дезараш тIаэц.

Л. МИЛАНОВИЧ.

Коллектива низ

Хьалхашка латта декхараш цӀенен диззан кхоачашдеш хиларца белгалъяьнна я В. И. Ленина цӀерагӀча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода М. Невежин керте латта къахьегама коллектива совет. Масала, предприяте низ меллаб ца ховш, укхазара хьалаш а ца довзаш лакхера хьаувттаеш хинна планаш кхоачашъе вӀаштӀехьдалацар заводерча технологий. Цкъа санна массехказа дийцар из дош республикерча лакхе латтача партийнни советски органаша. Цхьабакъда, цу лостамагӀа цхьаккха тайпа хувцалуш хӀама дацар. Цу гӀулакхага хьажа оарцагӀбаьлар къахьегама коллектива совета членаш. Шозза хилар уж СССР мехкдаьтта чакхдоахачен мехкдаьттахимически промышленноста министерстве. Шоаш дувцаш дар бакъхилар къаьгга дӀахьокхаш дола масалаш а доаладеш, предложенеш елар цар цига. Из кхетадаьча министерства кулгалхоша йоагӀаш йола план оттайир завода коллективана пятилетка диълагӀча шера.

Дукхача хана денз къувсаш, цӀенхашттара кхоачамбоацар лоархӀаш дар «Грознефтеоргсинтез» производственни объединенена чуйоагӀача промышленни предприятеша шоайла дӀа-юха расчеташ елга нийсдар. Цу гӀулакха тӀехьа тӀагӀертта къовсам лоаттабечарех я Ленина цӀерагӀча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода коллектив а, цун къахьегама коллектива совет. Цо цхьан кога тӀа даьккхар из гӀулакх, шоай завода йоагӀа проблемаш къоастайир. Объединенерча кхыча предприятешца расчеташ яра йола положени кийчъяйтар цо.

Предприяте къахьегама коллектива совето белгалъяьха мероприятеш чакхъяхарах хӀанз завода технологаша беча балха бе боагӀаш мах бе болабаьб, шоай счет хьайиллай цар Госбанке. Цхьабакъда, хӀанз укх сахьате из счет холуш яц болхлоша алапи хьаэцача хана мара. Къахьегама коллектива совета членаша объединенерча кхыча предприятешца цхьана тӀагӀертта къовсам лоаттабу финансови даькъе шо-шоай предприяти ший лоӀаме хилийтара.

ХӀанзалца хьа объединенерча предприятеша лелаяьяц энергоресурсаш кхояра а дӀаахийтара а йоагӀаш йола учет. Дерригача хьокхамаша цхьана дӀа а хьокхадий, тесса дуташ хиннад цу хьакъехьара цар толамаш. Цхьан ларда тӀа даьккхад из дош а совета членаша. Кхом барахи хьурмат дарахи хьахинначунга хьежжа мара предприяте болхлошта материальни стимулировани ергйоацаш гӀулакх вӀаштӀехьдаккхад цар.

Халахете а, вахаро а балха итогаша а хьахьокхаш махиллара, йиззача хозрасчета хьалхарча а шоллагӀча а этапах хьахиннар хила боагӀача тайпара пайда беш дац. Дукххачар из кхета а деш, тӀаийъю арендни подряд. Цу дикача гӀулакхага шоай заводера цхьайола участкаш яьлча бакъахьа а хеташ, цунга хьажара оарцагӀъяьннай коллектива совет.

Завода коллектива бокъо хила еза ший потребителашца договораш увттаде рынкашка ший продукци дӀакхахьийта, кхыметтел доазол арахьарча рынкашка а тӀехьа, яха дош гӀоттадаьда хӀанз совето, ХӀаьта лакхе латтача инстанцеша цунна хетачох къестаде дезаш да отрасль а завод а дегӀакхувлара дешаш. ТӀаккха хӀанзаръяр санна йола йонкха управленчески аппарат эшаргъяц заводе. Долче, цунах доккха беркат даргда предприяте коллективана, хӀана аьлча, дукхха кходергда алапи.

Таханарча хано дӀадехаш а хиланза дергдоацаш а хӀама хинна дӀаэттад торговле, юкъарча кхачан, гӀонна долча боахамий предприятеш заводашка дӀалулга. Из доатӀаш да, медицински учрежденешта а. ХӀана аьлча, уж ерригаш а заводашца айхха бувзам а болаш, болх беш я. Долче, уж заводашка хьаелча, цар беча балха дикагӀа тӀахьожам лоаттабе вӀаштӀехьдаргда. Из дош а укхаза эггара хьалха гӀотта а даь, чакхдаккхара оарцагӀъяьннар а совет я. Мехкдаьттахой къахьегамеи бытовии хьалаш тоадара, цар ийдеш дола алапеш дукхагӀа хургдола, наькъаш тахкара оарцагӀъяьннар а из я.

Цудухьа укх шера завода коллектива болх тӀа-тӀа тоалуш боагӀа. ДӀабахача биъ бетта планагӀа лаьрхӀачул совгӀа пачхаьалкхенна баь пайда 436 эзар сома маьха ба.

Социалистически яхье хадданза хьалха латташ йола установкаш а кӀезига яц укхаза. Царех я Стояльцев Владимир Викторович, Матвиюк Анатолий Анатольевич, Якимцев Геннадий Семенович, кхыбараш керте латтача установкай коллективаш.

Пачхаьалкхен предприятех (объединенех) долча Законо йоккхий бакъонаш еннай къахьегама коллективай советашта, цхьабакъда, укхаза лелача гӀулакхашка диллача царех бизза пайда эцац.

Амма, къахьегама коллектива совета балха тӀа цхьаккха а проблема яц аьлча нийса хургдац. Масала, дукха ха йоццаш советага хьатта цхьаккха хӀама а доацаш, цигара дӀавигар завода керттера инженер новкъост Журбин. Кхычахьа чӀоагӀа эшаш хиларах дӀахьожаваь хила а мег из. ХӀаьта а объединене кулгалхой хӀана дагабаьннабац коллективаца? Из завода болхлоша хержа а хиннав директор хилара йолча резерве, башха-дика специалист, инициатива йола инженер хиларах тарра. Ховш махиллара ГНПЗ директор хинна Мулин дӀабахача бетта пенсе вахар, цун метта вахийта кийча саг вар из конкурс хайкаяь, лаха а ца везаш.

Гуш махиллара ГНПЗ къахьегама коллектива совето дукха балхаш даьд, хӀанз деш а да. ХӀаьта цун болх тӀа-тӀа тоабара, цун лоархӀам лакхбара хӀанз а тӀехьа дукха новкъарленаш я.

Б. КОСТОЕВ.

НОХЧ-ГӀАЛГӀАЙ АССР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕ

Нохч-ГӀалгӀай АССР Министрий Совета Президиума аргӀанарча заседане хьежар республика халкъа боахаме маьхий пачхаьалкхен дисциплина телхаярахи из чӀоагӀъяра де дезарехи долча дешага. Белгалдаьккхар, маьхаш увттадара гӀулакх эргадаккхара хьакъехьа болх чакхбахарга, маьхий дисциплина лораяра тӀехьа пачхаьалкхен ведомственни а общественни а тӀахьожам лоаттабарга хьежжа доацаш маьхаш увттадеча хӀанз а дукха гӀалаташ тучадувлийташ хилар.

Промышленноста предприятешка, транспорте, юрта боахаме, иштта кхычахьа маьхаш телхаду материальни маьхаленаш шоашта ловча маьхех кхыча организацешка йохкарца, оптови а розничии а маьхашта харцахьа, законагӀа ца йоагӀа наценкаш ярца, хӀаьта иштта, маьхаши тарифаши лакхъярца.

Нохч-ГӀалгӀай АССР Министрий Совета Президиумо «Грознефтеоргсинтез», «Грозэнерго», «Чечингавтотранс», «Чечингхлебпром» яхача производственни объединеней, НГӀАССР Госагропрома, Респотребсоюза, НГӀАССР Минторга, НГӀАССР Минбыта кулгалхой теркам тӀаэзар маьхаш увттадара даькъе цӀенхаштта кхоачамбоацараш хилара, цар доалахьарча предприятешка, организацешка маьхий дисциплина лораяра тӀехьа лоаттабеча тӀахьожама боарам лоха хилара. Уж декхарийла бир маьхаш увттадара даькъера болх, маьхий пачхаьалкхен дисциплина лораяра тӀехьа лоаттабу тӀахьожам овлангара тоабара дола де дезараш чакхдаха.

Шелковски, Грозненски, Назрановски, Нажай-Юртовски, Ленински, Старопромысловски райисполкомий, Малгобекски горисполкома кулгалхой теркам тӀаэзаб бахача наха гӀулакх дара сферана предприятешка маьхаш, тарифаш, торговле бокъонаш лораяра тӀехьа тӀахьожам лоаттабеча комиссен болх оттабечеи вӀаштӀехьбоаккхачен цӀенхаштта дола кхоачамбоацараш хилара.

Республика Министерствай, ведомствай, объединеней, предприятей, организацей кулгалхой декхарийла ба 1989 шера 5 январеи 1989 шера 27 мартеи арадаьнна «Маьхаш увттадеча практике долаш дола кхоачамбоацараш дӀадахара де дезарех» долча СССР Министрий Советеи РСФСР Министрий Советеи соцамаша дӀадехарашка хьежжа маьхаш увттадара болх тоабара, маьхий пачхаьалкхен дисциплина лораяра тӀехьа ведомственни а общественни а тӀахьожам чӀоагӀбара тӀадерзадаь гӀулакхаш вӀаштӀехь а даьха кхоачашде. Продукце кердача тайпашта деча гӀулакхашта увттадеш дола маьхаши тарифаци экономически нийса хиларга хьежжа, производства эффективность лакхъечара, дукхагӀа лакха дикал йола продукци арахецачарна стимулирующи лоархӀам чӀоагӀбар, доходий боарам тайп-тайпара болча наха дӀадехараш кхоачашдергдолча маьхах гӀулакхаш де. Продукце кердача тайпай маьхий, хӀаьта иштта, деча гӀулакхий тарифий боарам технико-экономически параметрашка, потребительски белгалонашка, товарий а деча гӀулакхий а дикалга хьежжа къоастабе.

НГӀАССР маьхаш увттадара йолча Пачхаьалкхен комитета тӀадиллад министерствашкара, предприятешкара, организацешкара маьхашеи тарифашеи экономически йоагӀаш увттаяра, уж нийса юкъехкувлара хьакъехьа доаггӀар хьадехалга. Халкъа боахаме эшача товарий розничии маьхаши бахача наха деча гӀулакхий тарифаши лораяра тӀехьа лоаттабеча тӀахьожама еррига формай хьинар айде, халкъа депутатий Советий исполкомашкара общественни комиссей балха организационни методически а кулгалделга тоаде деза.

Предприятешка маьхий дисциплина лораярга хьожаш, царна юкъеоза еза болхлой а халкъа а тӀахьожама комиссеш, группаш, посташ.

Президиума заседане дийцар 1988 — 1989 шш. гуйран-Ӏан хана НГӀАССР жилищно-коммунальни боахамо баьча балха итогехи хьатӀайоагӀача отопительни сезонагӀа цунна кийчо елга тоадара декхарехи дола дош а.

Белгалдаьккхад, НГӀАССР жилищно-коммунальни боахама территориально производственни объединенешеи моттигерча Советски органашеи, предприятешеи ведомствашеи жилищни боахам, коммунальни предприятеш, нах баха моттигаш тоаю объекташ шоай ханнахьа Ӏанга кийчъяра тӀаберзабаь белгала болх баьб. Цунца цхьана, дӀаихача Ӏан ханашка дӀиза дисарашеи хинна кхоачамбоацарашеи ца хилийтара хьакъехьа йоагӀаш йола выводаш яьяц.

НГӀАССР Министрий Совета Президиума объединенешта, предприятешта, ведомствашта, моттигерча Советашта лаьрхӀа декхараш чӀоагӀдир, 1989 — 1990 шш. гуйран-Ӏан сезона республика жилищно-коммунальни боахам кийчбара балхаш чакхдахара ха оттайир.

НГӀАССР жилищно-коммунальни боахама территориально - производственни объединенешта, горисполкомашта, райисполкомашта, министерствашта, ведомствашта тӀадиллад хьалхашка оттаяь планаш биззача боарамеи ханнахьеи кхоачашъелга Ӏалащде, хьатӀайоагӀача гуйран-Ӏан хана жилищно-коммунальни боахама доаггӀаш долча доакъаша тешшамеи юкъагӀ ца боахашеи болх бергболаш тӀахьожам лоаттабе. Республика жилищно-коммунальни боахама предприятешеи организацешеи эшача материалашца, оборудованеца, техникаца Ӏалашъергйола де дезараш тӀаэца.

Горисполкомаш, райисполкомаш шоай районашкара территорешка йолча предприятей, организацей кулгалхошца цхьана хьажа еза жилой фонд, йӀовхала сетеш, котельнеш, нах баха моттигаш тоаеш йола объекташ, коммунальни боахам Ӏанга кийчбара балхаш кхоачашдара уж юкъеозарах долча дешага.

«Чечингаз» яхача производственни объединене директора Ю. Х. Героева теркам тӀаэзар 1988 — 1989 шш. гуйран-Ӏан хана электростанцешта, котельнешта лерттӀа газ дӀа ца хецаш моттигаш хилара. Цунна хьалхадаьккхад, электростанцеш, котельнеш тешшаме газаца Ӏалашъяра, газификаци лакхъяра, тиша газификаци планаш кхоачашъяра, газопроводех, газови сетех пайда эцара эффективность лакхъяра, тиша газопроводии приборащи хувцара эшаш дола де дезараш тӀаэца.

«Грозэнерго» объединене генеральни директор н. Г. С. Янин декхарийла ва ТЭЦ йӀовхала энергетически низаш Ӏанга кийчдара хьакъехьа де дезараш чакхдаха.

«Чечингтопром» яха объединене (Б. К. Чагаев) декхарийла я республике баха нахи учрежденеши шоай ханнахьа доагораца Ӏалашъе.

Жилищно - коммунальни боахама, ведомствай, предприятей кулгалхой декхарийла ба нах баха а административни а зданеш йӀоахъяра, хьакъехьа а н. кх. дӀ. а де дезараш тӀаэца.

ВАХАРА ОАГӀОНАШ

САЙНА ХЕТАР АЛА АЗ

Наьха безам тӀабодаш йола материалаш массаза хилац «Сердало» газета тӀа. Тахан наха деша лов вай исторе оагӀонех, вахара оагӀонех—социальни, культурни а иштта кхыдола а йоазош. Бакъахьа хургдар йоазонхоша, Ӏилманхоша, очеркисташа, публицисташа, хӀаьта къаьстта а газета болхлоша-журналисташа цу хьакъехьа яздоре, хӀара сага дукхагӀа безам хургбар газет деша.

Редакце цӀаккха а каьхат яздаь вац со, бакъда 4-гӀча мае арадаьннача газета тӀа «Вахара оагӀонаш» яхача рубрикана кӀалара «Ийрча гӀулакх» яха статья айса йийшача язде безам эттар са. ХӀана? Лакхе ма аллара, цу тайпа, наьха безам тӀабодаш дола йоазош кӀезига да газета оагӀонаш тӀа. Гуш да «Ийрча гӀулакх» яха статья автора, Х. Аушевас гӀулакхах дог а лазаш язъяьлга.

Из тема айе а ювца а еза ха хьатӀакхаьча а тӀехъяьнна а я. Цу базар тӀа а дикхьа кхайкадалла гаьна даьннад из гӀулакх. Автора ма яххара «...ховхача дега моральни ун юхьиг кхиттай». Моральни ун юхьиг я хӀанз кхийттар из юхьиг тахан юха ца тохе, кхоана дерригa а у кхетаргда халкъах. Из у ше ма дарра летад тахан дукххача нахах.

Дукха студенташ бовз сона, дикача лакхерча дешара заведенешка деша а багӀаш, тайп-тайпара пахашкилгаш а йохкаш лелаш. Из деш хьо веце, йоккхача сага ма алара: хьо е практични саг а вац, е ваха (тӀехьа тӀайоагӀача хана а) ховргдолаш а вац — аьнна хет. Цхьабакъда, из оамал хьайоалаялара овла сога хьаттача, укххазара хьабоагӀаш ба: «...Из еций сискал юаш, латта хьо таккхалча, сона ховргда хьа фу де деза» е «Хьайна дезе эца, ца дезе юхера дӀаяла, кхы дарегӀа сога мамас ма ле аьннад». ХӀаьта цу тайпа хьалкхийнача сага эхь-эздела лаьца дувца эшац, аьнна, хет сона, хӀана аьлча, царца из доацандаь, из ца хилара бехк а цар бац. Къонабараш шоаш иштта харцбоах даьша-ноаноша, цул тӀехьагӀа оал: «ХӀанзара тӀехье гӀулакхаца яц, тхьовра хиннар дӀадаьннад». ТӀехье харц ялар дац из, тӀехье харц яккхар да! Дас-нанас шоаш деш дола «дика» цу тайпара кхоачаш ма даьдий духи дохкаш латтача кӀаьнка, хӀаьта йиӀига бараш кхы цун дукха ха ялалехьа тӀатеӀа кхоачашдеш боахк, хӀаьта, ма могга царна эшаш дола гӀулакх деш я йиӀига хьехархо а, мах а хьатта, дӀаьнна дӀаяха. Школе цо цунга фу дийцад мича хов, тамаш хет-кх кхетам беннабале. Дика хургдар цигга цо ала доаггӀар наьнага аьннадаларе, малагӀа кхетам балара роль я школо дӀахьош яр. Из дерригa гӀулакх дика гуш я школа, районо, даиман царна юхе гӀолла тӀехбувлаш дӀауха партийни а советски а органий кулгалхой. Из хӀама теркал хӀана дац цар? ХӀана гӀортац дӀахо йодача хана цхьаццабола нах ушала гӀоргбоацаш гӀо де.

Дукха моттигаш йовз вайна дезал даьшта-ноаношта духьалбаьнна, хоарцон дай хинна, дӀаатта, хӀаьта кхы массагӀа да уж во хӀамаш. ТӀаккха, хургдар хинна даьлча вай делхарах хьабала пайда мичаб. Тахан вай уж кӀоага чу а бетташ, кхоана хьалбаха делча хала а хургда вайна, тӀехьа а хургда. МалагӀча замагӀа хиннад автора ма яххара рузкъа хилчахьа, из мичча бесса даьккхадале а бе-башха доацаш, хӀана латт тахан кхийна кагий нах а мехкарий а вӀалла а эхь-бехк доацаш пахашкаш йохкаш хӀара — миӀинге? ХӀанз Заремеи Азаси яхар? Из юкъера даргда аьнна хет нагахьа автора тӀеххьарча абзаца тӀа дувцар наха юкъе шерра дӀадарже. Цхьаццайолча саг йоагӀачайодача моттигашка ловзар дар, сакъердам оттабар эхь лоархӀ, хӀаьта иштта эхь хет нагахьа цу моттиге ма молла къаракъ ца хуле. Уж санна айпе хӀамаш дукха да тахан, уж дӀа а даьха, дикагӀдараш хьал ца лоаце, тӀехье нийсача новкъа ца йоаккхе, кхоана тӀехьа хилар кхерам ба. Х. Аушевай статья йийшача уйла ергья, аьнна хет сона хӀаране, дика хетаргда статьяй дӀахододар хуле, дӀакӀоарг а луш. Кхы а дикагӀа хетаргда нагахьа цхьа саг ваьккха а цу белхо нийсача новкъа воаккхе.

М. УГУРЧИЕВ,
М. Горьке цӀерагӀча Московски Литературни института студент.

МА КХЕТИЙТА ШОАЙХ У

Со Нохч - ГӀалгӀайчене яхаш яц. «Сердало» газет гаргара нах болча хьоашалгӀа яхача мара бӀаргаго таро хилац са. Бакъда из сий доалаш хӀама дац, газет айса язде декхарийла яр со а. Сайна Ӏодеша ца харах хӀанзалца ца яздеш лийннай. ХӀаьта Ӏодеша ца хара бахьан да г. Орджоникидзерча школашка укх тӀехьарча ханналца гӀалгӀай мотт Ӏомабе таро хинна ца хилар.

Цунах дац хӀанз со дувца гӀертар. Дукха ха йоаццаш Наьсарен районе хьоашалгӀа яха со йолаш, цар цӀагӀа ешаш сайна хезача статьях да аз хӀанз дувцаргдар.

«Сердало» газета тӀа 4 мае араяьннай «Ийрча гӀулакх» яха статья. Цу тӀа ювцар я вай вахара лоарахӀамегӀа йола цхьа оагӀув. Сона даим дагадоаллаш а са дега Ӏоткъам беш а дола хӀамаш да цу тӀа дувцараш.

Со студентка я. Дукха хул студенташта эшаш, ахархой дезалера хьо хилча хӀаьта а, хӀана аьлча, алапи нийдеш мичад тхо, стипенди а кӀезига мадий.

Бакъда тхоай университете тӀолхаш йохкаш йоӀ е зӀамсаг бӀаргавайча Ӏеттаде дог доагӀа. Белгалдаккха деза, тха университете уж санна дола гӀулакхаш дукха а нийслац.

Цкъа-шозза Наьсарен районерча «толчок» оалаш йолча базар тӀа нийсъеннай со сай нешаца яха. Цига доаллар къахьа ди да. Статьяй авторо нийса йоах; нахах кхийтта нравственни у да из. Корташ кӀайденна истий, къонахий, кагийнах, мехкарий латт тӀолхаш бе а йоахкаш. Эггара хьалха сона из сурт бӀаргадайпача хана сона моттар уж арахьара хьатӀабаьхка нах ба. Кхы мел дар дӀадаьлча а ше вовзача, малав ховча моттиге саго цу тайпара хӀама деладергда, аьнна, тешацар со.

Авторо цу статья тӀа мел дувцачоа со раьза я. Бакъда, сендухьа дитад а хац, авторо хьоаха ца деш дитад спекулянташта шоай базар хьашт мелд йоаржае таро луш дола хьалаш. Цкъа-дале, мичахьа я районера правоохранительни органаш? Царех дахкаций нахах доахка бӀаргаш, уж лелаций нах лелача новкъа?

ШозлагӀа-дале, мичахьара ух цу спекулянташта уж товараш? Дерригаш а кхыча городашкара хьаккхухь, аьлча бакъ мичад, къаьстта кхичан товараш. ТӀаккха района торгови предприятешкара нийдукх цар уж.

Автостанце базар а йилла, багӀача исташка хӀамаш ютта порошок я пачках 2 соми 50 кепиги а доаккхаш, сапа да 1 сом а доаккхаш, кхы мел дола кагий товараш да. Шеко яц, Наьсарен района тикашкара, райпо базашкара цар уж нийеш хиларах. ТӀаккха хӀана чӀоагӀбац царна тӀехьара тӀахьожам. Мичахьа ба, кхы мел дар дӀадаьлча а, халкъа тӀахьожам?

Уж аз мел дувцараш пачхаьалкхен Ӏаьдала органашкара мара юстарадоахалургдолаш а дехналургдолаш а хӀамаш дац.

Цул а чӀоагӀагӀа сона Ӏаткъаш хӀама да кагирхоша а боккхагӀбараша а шоаш леладер.

Нагахьа санна наха уж тӀолхаш дӀа ца нийоре йохкаргъярий уж базар тӀа? Цхьабараша аргда тӀаккха тӀа фу ювхаргъя, яа фу юаргъя, аьнна.

Базар тӀара безача маьха импортни барзкъаш нийдаьдац, аьнна; венна саг цхьаккха а вац. Укх ханарга йоалаш цӀаккха а спекулянтагара нийца барзкъа тӀадийха дац аз, из дийхдац, аьнна саго тӀехьашка а яькхаяц.

Масайтта шу хьалха наггахьа саг мара мича хулар базар тӀара хӀамаш нийеш. ТӀаккха юхебисараша фу дора, уж вогӀа лоархӀар? ЛархӀацар!

Шийга доацандаь дувц цо из, аргда сох цхьабараша. Дувцац. Нагахьа санна цу базар тӀа латтача кагирхоша санна аз гӀулакх леладой, сога а хургда-кх из рузкъа. Амма сона деза-м дезац иштта гулдаь рузкъа. Е сона цунах дош а хетац. Ӏалаьмате дукха хоза кӀадаш да тикашка хьаэца. Царех хоза тийга барзкъа вӀалла а вогӀа хетац сона спекулянташкара кхо мах а бенна эцачул.

Шеко йоаццаш ала йиш я са — хьаьнала даьккха ахча цу тайпарча хӀамех дӀадала хӀаранена кхо хетаргда, аьнна.

МалагӀа тӀехьале я даьша-ноаноша цхьа сом алапи а эцанза болча шоай дезала цу тайпара безача маьха хӀамаш а нийеш еш яр?

Къахьегам вӀалла а эшаш бац, яха уйла йосс цар керта чу. ХӀана аьлча, къа ца хьеггаше шоаш мел эшачунца Ӏалашбеш хилча, кхы фу де деза цар. ТӀаккха вайна ховш мадий къахьега безам боацаш вола саг «унахо» лархӀа мегаргволга.

Даьша-ноаноша фуннагӀа леладой а, кагирхошка кхайкарал де безам бар са: «Ма довла цу айпеча гӀулакха тӀехьа. Увзалуш, лечкъаш, тӀехьашкахьа юхахьежаш вахаш дар вахар мичад. Ма тоха шоай къонача вахарах нравственни у!».

Ф. КАРИЕВА,
СОГУ студентка.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Лесото столице Масеру яхача городе хиннай искусствай фестиваль. Цига дакъа лоацаш яр традиционни хӀанзарча ханарей музыкальни а халхара а ансамблаш, мехкa самодеятельни театральни группаш.

СУРТА ТӀА: шоай говзал гойташ ба фестивала дай, Лесото бахача наха юкъе дукхагӀа болча басуто яхача къаман иллейи халхареи ансамбла кхалнаьха группа.

Н. ПОЗДНЯКОВА сурт. (ТАСС).

24 МАЕ—СЛАВЯНСКИ ЙОАЗОН, БОЛГАРСКИ ПРОСВЕЩЕНЕИ КУЛЬТУРАИ ДИ

Кириллеи Мефодеи леладаьча гӀулакхо хӀанзарча сага фу пайда лу, аьнна, даьча хаттара, вай жоп лу: цар славяно-болгарски азбука хьахкеллад. Из дизза а нийса а жоп дац. Кириллеи Мефодеи гӀулакхе керттердар Европе эггара хьалха бувцаш бола мотт каьхат-йоазон ларда тӀа баккхар. Из цар далехьа европейски литературе керттера лоархӀаш хиннаб е латински е къаьнара грецески мотт. Из догма хьаллоац малхбоаленправославнии католически шии киназа. Халкъаш кхычахьа даха дӀадахийтачул тӀехьагӀа хьахинна контегентерча кердача этнически реальноста чӀоагӀа духьале еш йола из догма Кириллеи Мефодеи йохайир. Кердача халкъашта довзацар, е довза йиш йолаш а дацар къаьнара литератураш. Европе чоалхане шод хьахилар. Вежараша Кириллеи Мефодеи хьабаьстар из шод.

Мадарра аьлча, Кириллеи Мефодеи сийле славянско - болгарски азбука хьахолларах лаьтта Ӏец. Дунен тӀа дукха азбукаш да цӀихезача автораша хьакхелла. Вежарий-просветителий сийле латт цар юкъейоалаяьча кердача принципах — литературе къамаьлдара халкъа метта принципах, кхыча дешаща аьлча, наха паргӀатта пайда эца йиш хургйолча хьал тӀа из гӀулакх даккхарах.

Цхьабараш, из дош ца довзаш хиларах Кирилло-Мефодиевски гӀулакха цхьайола оагӀонаш ца кхетаярга, цун гуманистически, кӀоарга демократически юхьиг, ший тайпара Ренессанс дерттӀа кхета ца ярга вуг. Кирилла а Мефоде а литература нахагахьа дерзаду. Укхаза дувцар царна дагадехача алапех дац, хӀаьта деша чулоацамах да. Халкъа къамаьл литературе чӀоагӀдале, халкъех хьабаьнна нах литературни продукце автораш а хиле дӀаотт. Цар цунна шоай уйла юкъехьу. Кирилла а Мефоде а хьеха а хьехаш хьалкхебаьчар литература с къаьстта апокрифически литературна (вешта аьлча, кнасзас тӀа ца эцаш дола халкъа дар) вежараша - просветителаша европейски цивилизацена керда уйла юкъеяхьара тешал ду.

Цхьаболча Ӏилманхоша традиционни уйлай влиянегӀа Кирилли Мефодии Ренессанса периода юкъера а боах, цун ханарча цӀихезача нахаца дӀа а лархӀац. Ренессанс — из хронологически период яц, хӀаьта юкъерча бӀаьшерен Европера чулоацам а философски лостам а ба. Из хьаькъала тӀаверзар. Дина уйлаех а дешайх а киназа порядках а пайда йибаь бале а вежарий Кириллеи Мефодеи Ренессанса кхетама гарга бар.

Публициста санна са дог айдора цар леладаьча гӀулакхий демократически принципо. Вежараша - просветителаша шоай са ца кходеш болх бора халкъа гӀулакха, цун уйлана, цун бакъдоллчунна. ХӀаьта публициста цар леладаьчун гӀулакх дарал дезагӀа, беркатегӀа фу хургда. Хьадувла 24 мае славянски вежарий Кириллеи Мефодеи леладаь гӀулакхаш, уж шоаш дагабохача хана, дош ле вай: вай халкъа духьа бакъдолчоа тӀехьа хила.

Академик Владимир Топенчаров
(София Пресс — АПН)

БЕРИЙ БЕШ—АМЕРИКАНСКИ ХЬИСАПЕ

«Укхаза паргӀата а сийрда а я. Пенаш тӀа — фальгашкара персонажаш. Массе моттигашка ловзоргаш я. Шедар зӀамига да: мебель а, умывальникаш а — берашта паргӀатагӀа хургйолаш. Коа тӀа — берашта лаьрхӀа бурчолгаш, шведски пенаш, мушаш дола ловзара площадка я».

Мишта хет шоана, советски берий беш ювцаш санна хетадала тарлой?

Амма, «Мазер Джоунс» яхача журнала тӀара хьайица да из, вай ювцаш йола беш а американски я. США цу тайпара яраш эзараш я.

Советски школе деша даха ха йоацача берий учрежденешка хулача хана (хӀаьта а, хьаьшашта хьокхаш яр царех толашагӀъяраш я), бераш цига лeладарах даьша-ноаноша кӀезига мах луш хилар американцаш массаза а цецбоахаш дар. США а йолаш я керттерча даькъе пачхаьалкхен е йоккхача предприятей чотагӀа йола берий бешамаш. Амма, уж дукха яц. Масала, Калифорне цу тайпара йолча берий бешамарас доаккхаш долча цхьан ра мара таро яц.

Кхыбола дай-ноаной шоай бераш частни берий бешамашка дӀа ца делча балац, цига мах бала беза, луш бола мах кӀезига а бац: кӀира кховзткъа а кхы дукхагӀа а доллар дала дезаш хул. Дувцачох, из де таро йолаш бац алхха «юкъерча» класса викалаш мара, амма, американцаша шоаш мукӀарал ма дарра духхьал цигара дӀадолалу царна дукхагӀчарна дола доазув: деша даха ха йоацача берий учреждене бер дӀачулушше, юкъерча боарамал лохъяла йолалу дезала бюджет.

Вешта аьлча, берий бешамаш а дикка пайда луш йола бизнес я. Къулбаседа Америка йоккхагӀа йолчарех «Киндер-Кэер» яхача компане дӀадахача шера нийца бола цӀена пайда 33 миллион доллар бар, хӀаьта цу фирмай дас Перри Мендела ший цӀерагӀа банке аргӀанара миллион Ӏодиллар.

Перри Мендела истори — «американски дагалоацамех» хрестоматийни масал хинна дӀаоттачарех да. Цу гӀулакха къахьегам а, юха тӀехьашка ца валар а эшаш хиларал совгӀа, доккхий ахчаш де йиш йола моттигаш йовраш хила веза. Ший дегӀаца йола из оамал ма ярра гучаьккхар Мендела. 1968 шера, Алабаме кегий базар еш волча хана, США демографически хьале хувцамаш хила тарлулга эггара хьалха ходенначарех вар из. Хьалха шоай цӀагӀа баьгӀа бӀаьш эзараш бола цӀенноаной болх ца бича таро йоацача хьале эттар, хӀана аьлча, марас доккхаш долча цхьан алапех дезал кхаба геттара хала дар 60 шерашка мехка хинна йолча «Сексуальни революцес» иттшере кхоачалуча хана цхьаь болча ноаной дукхал цӀаькха а лакхъялийтар. Уж массаяр кийча яр беззаш бола мах дӀабала, шоаш балха болча юкъа берашта доаггӀаш дола Ӏунал дича. Деша даха ха йоацача берий учрежденеш вӀалла а хиннайоацача мехка, рузкъа дебадеш дола гӀулакх корадир Мендела.

«Киндер-Кэер» тахан — ма ярра берий импери я. США, Канаде 115 эзар бера Ӏунал деш йола 1200 цу тайпара берий учрежденеш, вешта, укхаза оалача тайпара, «центраш» я цун доалахьа. Боккъалдар дийцача, из ший тайпара йола рынок компане монополи а хинна дӀаэттай. Цун керттера конкурент — Канзас - ситера «ЗӀамига академи» — цунна юхе геттара зӀамига, низ боацаш хеталуш я.

«Киндер-Кэер» яхача компане аргӀанара центраш вай советски берий бешамаштеи яслештеи чӀоагӀа таралесташ я. Цхьан ханнара дола бераш, а хетаргахьа, цхьатарра йола распорядок а, вай берий учрежденешка санна кхетам балара гӀулакх ловзарашца цхьана леладе гӀертар а. Дезале луш бола кхетам хувца, е кхыча тайпара берзабаь лелабе йиш йоацача концепце тӀа оттабаьб шоай болх «Киндер - Кэера» болхлоша. Даьш - ноаноша теркам тӀабахийта доацача берашта Ӏунал де таронаш йолаш дац тхо, яхаш, дувц цар. Ший дегӀа цӀено яр а е истола тӀа вагӀача хана эхь-эздел леладар а берашта дӀахьеха деза шоай цӀагӀа.

«Киндер - Кэера» компане центрай проблемаш цхьан даькъе вай деша даха ха йоацача берий учрежденешка яраш санна я. Эггара хьалхарча даькъе кадрови проблема я, цун бахьанаш вайчарех эргаш дале а. «Киндер-Кэер» яхача компанена массаза а квалифицированни болхлой эшаш ба. Цкъа-дале, американски Ӏаьдалех деша даха ха йоацача берий центра группе 10—12-нел дукхагӀа бер хила йиш йоацаш хиларах хила тарлу, шозлагӀа-дале, Перри Мендел ший болхлошта махулла кӀезигагӀа алапи дала гӀерт. «Киндер - Кэера» болхлой профсоюзашта юкъе баха бац, пудухьа цар бокъонаш хьаллаца саг а вац. Из бахьан долаш хиларах бӀаргча кӀира болх беш боацача дукхагӀболча воспитателашта луш дола алапи цхьан сахьата 4—5 доллар мара дац. Американцаша лоархӀача тайпара из геттара кӀезига ахча да. ВӀалла саг цецвоаккхаш дац, вай боахамий болхлошта дика йовзаш йола болхлой дӀабувлара проблема «Киндер - Кэер» хилар а. Керттерча даькъе, цига болх беш ба шоай массаза беш хинна бола болх боацаш бица хьехархой. КӀезиг - дукха мегаргбола, дикагӀа бола болх нийс ма баллинге, уж цигара дӀаух. Хьал долча наьха берашка хьожаш бола «Киндер - Кэера» 70 процент болхлой къела официальни боарамал дукха лохагӀча хьале бах.

Вай мехка кооперативни бешамаш хьайийлачул тӀехьагӀа «берашта Ӏунал а деш, ахча доаккхаш бараштa» чӀоагӀа раьза боацаш хилар нах. ХӀаьта, Перри Мендел цхьаккха тайпара моральни халонаш йолаш вац. Ший критикашта цо укх тайпара жоп лу: «ГӀулакхаш тхоай лоӀамагӀа леладеш да тхо, хӀаьта, тха эхь хета дезаш хӀама а дац».

Игорь МОНИЧЕВ. (АПН).